

PILIEČIAMS IR INSTITUCIJOMS – REALIAS TEISES GINTI VIEŠĄJĮ INTERESĄ

2014/11/12

Naglis Puteikis įregistravo įstatymų pataisas, kurias priėmus būtų panaikinti apribojimai, varžantys valstybės institucijų ir piliečių teisę kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą.

Visuomenininkai apie tokių pataisų būtinybę kalba jau daug metų, bet visos valdžios pasistengė šias iniciatyvas numarinti. Todėl iki šiol tik prokuratūra turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso visais atvejais, o kitos institucijos ir piliečiai tai daryti gali tik „įstatymų nustatytais atvejais“ – tokia frazė, kurią N. Puteikis siūlo išbraukti, įrašyta Civilinio proceso kodekso ir Administracinių bylų teisenos įstatymo straipsniuose.

Kadangi tie atvejai, kai piliečiai ir institucijos gali kreiptis į teismą dėl viešojo intereso, dažnai visai nėra numatyti – ir, kaip konstatavo Valstybės kontrolė*, būtent tose srityse, kur pažeidimų daugiausia – jiems belieka prašyti, kad tai padarytų prokuratūra. Pvz., Kultūros paveldo departamentas pats gali kreiptis į teismą tik dėl kilnojamųjų kultūros vertybių (dėl nekilnojamųjų – ne), o piliečiai – tik dėl aplinkos klausimų, numatytų Orhuso konvencijoje.

„Paniškai bijoma suteikti institucijoms, o tuo labiau piliečiams realius įgaliojimus – ir aišku, kodėl. Galima įsivaizduoti, kad tai padarius Kęstutis Čilinskas, pvz., galbūt būtų kreipęsis į teismą dėl Leo LT sandorio pripažinimo negaliojančiu ir žalos atlyginimo, o judėjimas „už Lietuvą be kabučių“ – dėl „Lietuvos“ kino teatro privatizavimo. Būtų išsaugotas kultūros paminklas Žvėryno malūnas, nes bylą dėl jo Žvėryno bendruomenė pralaimėjo tik todėl, kad neturi teisės ginti viešojo intereso paveldo srityje. Suteikus didesnius įgaliojimus, Valstybės kontrolė, užuot perdavusi medžiagą prokuratūrai, galbūt būtų pati teisme gynusi viešąjį interesą bylose dėl projektų, kurie buvo vykdomi pažeidžiant įstatymus ir švaistant dešimtis milijonų biudžeto lėšų – tokių kaip Valdovų rūmai, Nacionalinis stadionas, VEKS'as, Nacionalinio operos ir baleto teatro scenos rekonstrukcija. O dabar prokuratūra šias rezonansines bylas numarino,“ – primena N. Puteikis.

Kad prokuratūra vis prasčiau gina viešąjį interesą, patvirtina ir Valstybės kontrolės pateikti duomenys**:
prokurorai 2013 m. pateikė teismui 54 proc. mažiau ieškinių dėl viešojo intereso gynimo, nei 2011 m.;
priėmė 25 proc. mažiau nutarimų, kuriais pareikalavo valstybės ir savivaldybių institucijų imtis priemonių viešajam interesui jų veiklos srityse apginti, atliko 32 proc. mažiau tyrimų savo iniciatyva dėl viešojo intereso pažeidimo, nei 2012 m.;
nuo 2012 m. ypač ženkliai sumažėjo prokurorų priimtų sprendimų dėl viešojo intereso gynimo skaičius, o 2013 m. teritorinėse prokuratūrose jų priimta beveik 40 proc. mažiau, nei 2011 m. Be to, Valstybės kontrolė nurodė, kad vykdant prokuratūros pertvarką apylinkių prokuratūrose neliko prokurorų pareigybių, kurių paskirtis vykdyti viešojo intereso gynimo funkciją, o bendras jų skaičius prokuratūroje sumažėjo apie 15 proc.